

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 22 februari 1917 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åläggande för arbetsgivare att i vissa fall lämna arbetare bidrag till uppförande av eget hem m. m.

Närvarande: herrar Lindhagen, Gezelius*, Stärner, Alexanderson, greve Spens, Petré, Valerius Olsson, von Sydow*, Tisell*, Gustafsson i Örebro, Karlsson i Fjäl, Borg, Holmdahl, E. I. Lindley* och Lindqvist i Kosta*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 79, har herr *Sigfrid* hemställt,

»att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen skyndsamt framlägga förslag,

dels till lag i syfte att ålägga arbetsgivare, som sysselsätter minst 10 personer anställda i stadigvarande syssla, att till sådana anställda som önska uppföra ett eget hem och icke ha över 2,500 kronors inkomst, med företrädesrätt för de barnrikaste familjefäderna och de längst anställda, på en gång utbetala en summa, motsvarande minst $\frac{1}{2}$ års aflöning, som gåva mot villkor att gåvomottagaren genast uppför ett eget hem och förbinder sig att kvarstanna hos arbetsgivaren minst 3 år och att återbetala beloppet utan ränta till arbetsgivaren, därest anställningen lämnas innan dessa tre år; samt att arbetsgivare icke är pliktig utgiva mera på ett år än till $\frac{1}{50}$ -del av de anställda, så räknat att den som har från 10—50 anställda

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 9 saml. 8 häft. (Nr 9.)

betalar till ett eget hem, den som har över 50 till 2 och den som har över 100 till 3 o. s. v.;

dels ock till bestämmelser, varigenom kommunerna åläggas skyldighet att i de fall, där tomtjord överstiger ett pris av 1 kr. per kvm., tillhandahålla dylik egnahemsbyggare minst 600 kvm. till högst detta pris och inom ett avstånd av $\frac{3}{4}$ timmes färdeväg från arbetsplatsen.»

Till stöd för sin ifrågavarande hemställan har motionären anfört följande:

*Motionärens
motivering.*

»Ett av alla tiders mest svårlösta problem synes vara bostadsfrågan. Knappast i något fall av livets förhållanden råder en sådan olikhet som i avseende på människornas bostäder. Man nämner dem slott och koja. I dessa benämningar ligga de yttersta gränserna. Den ena har tjugotals rum till en familjs eller persons bekvämlighet, den andra ett enda rum. Den förra som regel inredd med all tänkbar komfort och lyx, den andra utan inredning eller ytterst bristfällig sådan. Den ena solitt och varmt ombonad, den andra dragig och eländig.

Jag vet icke om en utjämning av dessa förhållanden är önskvärd, men säkert är, att allt för litet gjorts för att bättra kojans och göra livet dragligare i bostadsavseende för dess nödtvungna inbyggare.

Det torde vara statsmaktens högsta intresse att se till, det bättring sker, och ingen uppoffring synes mig för stor i detta avseende.

Det allra sorgligaste förhållande förefinnes däri, att familjer med det största antalet barn hänvisas till de minsta och uslaste bostäderna, då husvärden icke betjänas av att många klåfingriga barn riva i deras tillhörighet eller klumpiga fotbeklädnader trampa deras trappa och golv, för att icke tala om de många struparnas oljud, som stör de övriga hyresgästernas lugn.

Men det är en skriande orättvisa mot dessa familjeförsörjare med de många, i vår tid för samhället högst önskvärda barnen, att de skola nödgas taga vad som bjudes i bostadsväg, hur uselt det än är. Och icke mindre skriande är det emot barnen — statens framtidshopp — att de skola instoppas 8—10, kanske flera, i ett enda rum, osunt och vidrigt, den största delen av tiden för sin uppväxt; att de unga plantorna, som så väl behöva ljus och frisk luft för att växa sig stora och starka, skola nödgas utestängas därifrån och redan i unga år lägga grunden till ohälsa och oförmåga att gagna sig själva och sitt land. Den offentliga eller enskilda barmhärtigheten kan väl någon gång inrikta sig på att kläda dessa barn varmt och föda dem skapligt, men alltför få göra något för att bättra på

utrymmet och bekvämligheten i det bo, dit de äro hänvisade för det mesta av sin tillvaro.

Man klagar mer och mer högljutt över att barnantalet förminskas i familjerna, men man sluter ögonen för det orimliga uti att barnrikedom i en familj kör familjen från bostad till bostad av allt sämre beskaffenhet ju mera familjen ökas, ett förhållande, som blir allt sämre och sämre ju mera bostadsnöden växer.

Inför dyrtiden, som är och som troligen blir bestående, synes det allt mörkare och mörkare att bot skall kunna finnas mot detta onda. Det gamla sättet att skaffa bostäder synes utdöma sig självt allt mera och mera.

Att finna fullständig bot för det onda lär icke vara möjligt, men sätt att lindra eländet måste ofördröjligen försökas.

Ett sätt, som praktiserats på sina håll och som, där det praktiserats, synes ha givit gott resultat, är att uppmuntra dem, som önska sig ett eget hem, med direkt understöd för sådana framställande.

Staten har redan slagit in på den vägen med gott resultat, då den beviljar bostadslån till låg ränta. Detta bör kompletteras med kommuns och arbetsgivares understöd. Kommun bör tillhandahålla tomtjord till lågt pris och arbetsgivare kapital såsom grundplåt till egna hems uppförande. För dessa tre tillsammans — stat, kommun och arbetsgivare — bör det icke bli allt för betungande. Kommunerna äro i tillfälle att i god tid inköpa jord, innan priserna sprungit i höjden. Arbetsgivaren har direkt nytta av att se sitt folk tillgodo även beträffande sunda och billiga bostäder. Även staten borde inbegripas här som arbetsgivare, men lämnas för närvarande utanför, helst bland annat statens järnvägar redan slagit in på vägen att bygga bostäder för sina anställda. Jag tror dock, att det även i dessa fall vore bättre med egna hem, då människorna ha en helt annan känsla av ett hem, som de kunna kalla sitt eget och som de slipa lämna, då ålderns dag nalkas eller man avskedas av annan anledning. Var och en, som sett med vilken kärlek och omsorg dessa små egna hem vårdas och sett människorna, som kalla dem för sina egna, arbeta därutanför i täppan, sett deras självmotvetna och belåtna ansikte och den som själv prövat skillnaden av att bo i hyrda rum eller i egna rum förstår till fullo skillnaden.

Mitt förslag går ut på:

1:o. Varje arbetsgivare, som sysselsätter minst 10 anställda i stadigvarande sysselsättning på bestämd plats, skall vara skyldig att till dem av sina anställda, som ha under 2,500 kr. årsinkomst och som önska skaffa

sig eget hem, utbetala ett belopp på en gång motsvarande minst hälften av den anställdes årsinkomst såsom grundplåt för byggandet av ett eget hem.

För att icke göra detta allt för betungande för arbetsgivaren från början begränsas den årliga summan som arbetsgivare blir skyldig utbetala att utgå endast till $\frac{1}{50}$ -del av de i hans tjänst anställda.

2:o. Kommun vare skyldig att i de fall där tomtjorden är i högre pris än 1 kr. kvm. för sådana egnahem tillhandahålla jordtomt belägen inom ett avstånd av $\frac{3}{4}$ timmes färdeväg från arbetsplatsen till en storlek av minst 600 kvm. och till ett pris av högst 1 kr. pr kvm.

3:o. Staten bidrager som hittills med egnahemslån för 3,6 % och bör vidtaga åtgärder för byggnadsmaterialiernas förbilligande.

Beträffande arbetsgivare är systemet byggt på praktiska försök under loppet av en längre tidrymd med mycket tillfredsställande resultat (varom bl. a. framlidne storarbetsgivaren dir. Oscar Carlsons, i Stockholms superfosfatbolag, testamente bär vittnesbörd. Motionären har praktiserat saken i ett tiotal år). Man kan invända, att sådant kan försiggå på frivillighetens väg, men icke tvångsvis. Som det nu är, gör en del arbetsgivare mycket för sitt folk i berörda avseende, andra underlåta det helt och hållet. En lagstiftning skulle utjämna förhållandet till förmån för de anställda på sina håll. Däremot tror jag icke, att man kan tala om en utjämning av arbetsgivarens utgifter, ty jag är livligt övertygad om att inga utgifter i löneavseende betala sig bättre för en arbetsgivare än dem som utgivas för anskaffande av sunda och tillräckliga bostäder åt de anställda.

Huru mycken arbetskraft och arbetsglädje vinnes icke av dessa anställda, som efter slutad arbetsdag få begiva sig hem till de sina i ett litet bo, som han kan kalla sitt eget, och i vars trädgårdstäppa han och hans familj kunna finna förströelse och omväxling i arbetet. Och hur många friska, unga krafter växa icke till inom sådana hem till fromma för dem själva och för arbetsgivarne. Därtill kommer nyttan av att få en fast arbetarestam.

Beträffande kommunen, så kan det ju bli utgifter i de fall, där man nödgas köpa jord till högre pris än 10,000 kr. per har, men denna utgift kompenseras delvis av den inkomst som uppstår då lägre inköpspris förekommit. Att på detta sätt tvinga kommunerna att i god tid inrikta sig på områdesförvärv för sin framtida tillväxt innebär en icke ringa vinst av förslagets realiserande.

De abnormt höga tomtpriserna torde på så sätt kunna undvikas, tomtjobbarne utestängas, och kommunerna tvingas att i god tid ordna med

kommunikationer för att närma bostadsområdena till arbetsplatserna. Ej heller kommunen torde kunna använda sina utgifter på ett bättre sätt. Med innevånare i egna hem som i många fall så småningom bli skuldfria, (ingenting sporrar så människorna till sparsamhet som då de bli i tillfälle att spara för ett eget hem) med arbetsfriska ungdomar, uppvuxna i dessa hem, torde kommunen snart nog i minskade understödsutgifter erhålla ersättning för eventuella utgifter.

Man kan invända, att ett dylikt system passar för landsbygden men icke för städerna. Jag tror, att med nuvarande kommunikationsmöjligheter det går för sig — även för de större städerna i vårt land — att skaffa mark till överkomligt pris, och om det sätt, på vilket bostäder nu byggas i städerna, så småningom försvunne, vore nog detta enbart välsignelsebringande, åtminstone beträffande den mindre bemedlade delen av människorna, vilka hopgyttras över och under varandra i flera lager ofta med mycket otillfredsställande utrymme ifråga om ljus och luft och icke minst med så tunna mellanväggar bostäderna emellan, att de olika hyresgästerna betydligt störa varandra.

Vårt land är tillräckligt stort för att de flesta skola kunna bo i fristående bostäder för en familj. I varje fall bör den fattige, som nu knappast har något val, beredas tillfälle att, om han så vill, få bo på detta sätt.

Även kan man invända, att det kan uppstå för många bostadshus på detta sätt. Det är möjligt att så skall komma att ske i tidernas längd och att det blir tillfälle även för den fattigaste att rata de uslaste kyffena och att en del hus komma att stå tomma, men det är bättre så än det nuvarande eländet — och det blir då tid att vidtaga behövlige ändringar.

Invändas kan också, att därest detta sätt att skaffa framtidens bostäder skulle utvecklas, man komme att inskränka för mycket på den odlade jorden i bördiga trakter. Jag vågar påstå, att den trädgårdsskötsel, som drives omkring husknutarna vid egna hem, lämnar större avkastning än ett jordbruk per ar räknat. Därtill kommer alla de fall, där de egna hemmen läggas på mindervärd jord som uppodlas i och med egnahemmets tillkomst och blir välskött trädgårdstäppa, givande ökad produktion av livsmedel i ganska avsevärd storlek.

Man talar så ofta om att flytta Amerika till Sverige. Mycket göres därför, men ännu hägrar dock Amerika för allt för många som det förlovade landet.

Låtom oss snarast flytta den del av Amerika, som kanske hägrar

allra mest, de berömda, rymliga och sunda arbetarebostäderna hit, och jag tror, att den bästa delen av Amerika vunnit boplats i Sverige.

Min motion syftar icke att vara revolutionerande. Den bygger på det som redan påbörjats beträffande statens egnahemslån, den nya kommunalpolitiken, som går ut på att hålla tomtprisen nere, och den bland arbetsgivarne mer och mer framträdande önskan att hjälpa sina arbetare till människovärdiga bostäder.

Men behovet är trängande och tid till långa utredningar lämnas icke. Man måste genast gå till verket, och jag inbillar mig att här är ett praktiskt uppslag, som kan vara ofullkomligt i sin början, men som lätt kan byggas på år från år allt eftersom behovet visar sig. Det fattas oss icke möjligheter, vårt land är icke längre det fattiga landet.

Det bör icke heller längre göra intryck av fattigdom och intet lämnar väl mera ett sådant intryck än trånga och eländiga bostäder.»

*Utskottets
yttrande.*

Det är bekant, att i ett stort antal industrisamhällen åtskilliga arbetsgivare lämna sin medverkan till anskaffande av egna hem åt hos dem anställda personer, en medverkan, som tydligen förtjänar allt erkännande. Motionären omförmäler, att jämväl han för sin del på detta sätt understött dem, som varit i hans tjänst. Med utgångspunkt från det av motionären därvid praktiserade systemet gör motionären sin i motionen framlagda hemställan. Det kan emellertid ifrågasättas, om det av motionären uppgjorda förslaget är sådant, att det lämpar sig för något statsmakternas lagstiftningsarbete till främjande av bostadsfrågan. Det torde genast falla i ögonen, att detsamma skulle verka ytterst ojämnt med hänsyn till de uppställda förutsättningarna såväl för att arbetsgivare skulle vara skyldig lämna bidrag som för att arbetare skulle vara berättigad till sådant. Därjämte är det till sin natur vitt skilt från vad på förevarande område eljest praktiserats bland annat därigenom att åt arbetsgivarens bidrag förlänas egenskapen av gåva och genom att av arbetaren fordras bundenhet vid arbetsgivaren under ganska lång tid. Vidare är den för kommun föreslagna skyldigheten att på det ifrågasatta sättet sörja för en viss grupp av dess medlemmar av betänkelig art. Ehuru utskottet fullt beaktar behovet av allmän medverkan på förevarande område, finner dock utskottet, att det icke på grundvalen av vad motionären hemställt bör företagas något från det allmännas sida.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 12 februari 1917.

På lagutskottets vägnar:

Carl Lindhagen.

Reservation:

av herr *Lindhagen*, som anförde:

Det huvudsakliga i motionen är förslaget, att för bostadsbehovets tillgodoseende bära arbetsgivarne träda fram och bistå det allmänna i den viktiga angelägenhetens tillgodoseende. Vissa anslag i motiveringen angiva, att motionären känner varmt för denna sak.

Detta uppslag är icke enastående. Vid den i slutet av förra året i Stockholm hållna bostadskongressen framfördes också det befogade uti, att även arbetsgivarne här hjälpte till. Nyligen har ock till norska regeringen ingivits ett förslag att slutgiltigt lösa bostadsfrågan i hela Norge genom samverkan mellan staten, kommunerna och arbetsgivarne, och har regeringen i anledning därav tillsatt en stor bostadskommission.

Man kan uttrycka dessa strävanden även så, att den nya tidens sociala försäkringslagstiftning uppenbarligen bör utsträckas att tillförsäkra medborgarne en människovärdig bostad såsom en oundgänglig faktor för skapandet av det viktigaste av allt, ett verkligt hem. Åtskillig försäkringslagstiftning i nyare tid är byggd på samverkan mellan stat, kommun och arbetsgivare. Bindande skäl kunna anföras för att tillförsäkrandet av en god bostad bör byggas på just dessa grunder åtminstone under nu rådande förhållanden.

Däremot kunna, såsom utskottet anmärkt, befogade erinringar göras mot det sätt, varpå motionären tänkt sig, att denna sak skall i detalj ordnas. Det lär icke heller kunna ifrågakomma att helt generellt pålägga arbetsgivare en sådan förpliktelse, utan bör därvid tagas hänsyn till förmågan, eget intresse av saken och förhållandena i övrigt.

Vad motionären anfört om kommunernas medverkan för anskaffande av mark, finner jag ingalunda vara av »betänklig art», såsom utskottet uttrycker sig. Nödvändigheten av kommunernas medverkan till bostadsfrågans lösning är emellertid redan föremål för uppmärksamhet, och av de uppgifter, som därvid föreligga, har motionären berört endast en lösryckt del.

Då bostadsfrågan enligt min uppfattning måste nu på alla sätt främjas samt varje uppslag och god vilja för ändamålet tillvaratagas, hemställer jag,

att riksdagen i anledning av förevarande motion ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte i samband med pågående utredningar om bostadsfrågan låta undersöka, huruvida, i vad mån och på vad sätt nämnda frågas lösning må byggas på medverkan, utom från det allmänna, jämväl från arbetsgivare.
